

בדיקת חמץ – מה"ת ומד"ס

קטעים מגמרא ושוע"ר – הקשורים לנושא השיעור

משנה פסחים ב, א

אור לארבעה עשה בודקין את החמץ לאור הנר.

רש"י שם

בודקין, שלא יעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא.

תוס' שם ד"ה אור

וקשה לר"י כיון דצריך ביטול כדאמר בגמ' הבודק צריך שיבטל ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי אמאי הצריכו חכמים בדיקה כלל, ונראה לר"י דאע"ג דסגי בביטול בעלמא החמירו חכמים לבדוק חמץ ולבערו שלא יבא לאכלו.

ר"ן שם (א, א) ד"ה אלא

אלא מפני שבטול זה תלוי במחשבתן של בני אדם ואין דעותיהן שוות ואפשר שיקלו בכך ולא יוציאוהו מלבן לגמרי ראו חכמים להחמיר שלא יספק בטול והצריכוהו בדיקה וביעור שהוא מספיק ג"כ מן התורה.

פסחים ד, ב

בדיקת חמץ מדרבנן הוא דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה.

פסחים ו, ב

אמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיבטל. מאי טעמא ... גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עילויה.

שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו ברשותו, ואלו הן בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה.

שוע"ר סי' תלא

ד ומפני ב' דברים נזקקו חכמים לכך הא' לפי שהביטול וההפקר תלוי במחשבתו של אדם שיפקירנו בלב שלם ויוציאונו מלבנו לגמרי ולפי שאין דעת כל בני אדם שוין ואפשר מי שיקל בדבר ולא יפקירנו בלב שלם ולא יוציאונו מלבנו לגמרי לפיכך גזרו שאין ביטול והפקר מועיל כלום עד שיוציא את החמץ מכל גבולו (עיין סי' תמ"ה) הב' לפי שהאדם רגיל בכל השנה בחמץ ומחמת רגילותו קרוב הוא לשכחה שישכח את איסורו ויאכל ממנו אם יהיה מונח בגבולו בפסח לפיכך הצריכו לחפש אחריו ולבודק ולהוציאו מכל גבולו קודם שיגיע זמן איסור אכילתו.

שוע"ר סי' תלג

יב כבר נתבאר בסימן תל"א שמן התורה כשמבטל את החמץ ומפקירו קודם זמן איסורו דיו. ואם אינו רוצה לבטלו ולהפקירו חייב הוא לבדוק ולחפש אחריו מן התורה כשיגיע זמן איסורו ולבערו מן העולם לגמרי וכשהוא עושה כך אם בתוך הפסח מצא כזית חמץ בביתו שלא מצא בבדיקתו לא עבר עליו למפרע בבל יראה ובל ימצא שהרי אנוס הוא כיון שבדק כדינו.

יט ואם קרקעית הבית היא מרוצפת בנסרים ויש ביניהם חורים קטנים עמוקים ... ואפילו אם ראה שנפל חמץ לחור זה הקטן ואם לא יוציאונו משם יהיה מונח שם כל ימי הפסח אעפ"כ אין מטריחין אותו להוציאו משם אלא מבטלו ודיו, שהרי עיקר תקנת בדיקת החמץ אחר שביטלו אינה אלא משום גזירה שמא יבוא לאוכלו בפסח וזה החמץ שהוא מונח במקום שאינו יכול להכניס ידו לתוכו בודאי לא יאכלנו בפסח.

קו"א שם ס"ק ג

מיהו מאי דמשמע שם מהמ"א לדעת הרמב"ם והרא"ש דאף בבית שאינו בדוק אינו עובר למפרע על חמץ שמצא בתוכו, ואין צריך לומר אם עדיין לא מצאו שאינו עובר עליו אף אם ישנו שם, כיון שאינו ידוע לו היכן הוא לא קרינן ביה לא ימצא, וכמ"ש התוספות ריש פרק כל שעה. לא קיימא לן הכי, אלא כמ"ש הר"ן והפרי חדש, וכ"כ העולת שבת ואל"י זוטא בסוף סימן תל"ז, דלאחר זמן איסורו אין הנשים וקטנים נאמנים לומר אנו בדקנוהו דכיון שאינו יכול לבטל הוי ליה מדאורייתא. **וכן הוא בגמרא בהדיא ע"ש.** וכן משמע בהדיא בטוש"ע ואחרונים סי' תל"ט גבי צבור חמץ ולפניו ב' בתים דאם לא ביטל ה"ל ספיקא דאורייתא אף שאינו ידוע לו מקומו. ויותר מזה מבואר שם גבי ספק על ספק לא על, וכן הניח בזוית זו ולא ידע מנין הכרות שהניח ומצא בזוית אחרת, דאם

לא ביטל הוי ליה ספיקא דאורייתא וצריך לחזור ולבדוק. ומכל שכן שצריך לבדוק החדרים שנשתמש בהם חמץ בקביעות כל השנה, שקרוב לודאי שיש בהם חמץ.

מ"א סי' תלד ס"ק ה

דאם לא ביטלו עובר עליו אע"פ שלא ידע ... וז"ל הרמב"ם ... משמע דאם לא ידע בו מתחלה אינו עובר עליו כלל, וכ"מ מלשון הרא"ש גבי גלוסקא, ועיי' בתוס' ריש כל שעה.

שוע"ר סי' תלד

ו ואחר הבדיקה מיד יבטל כל חמץ שיש בכל גבולו שלא מצאו בבדיקה וביטול זה תקנת חכמים היא. ולמה תקנוהו חכמים ... לפי שחששו שמא נשארה גלוסקא יפה של חמץ באחד מן הזויות ... ויש לחוש שמא ימצאנה בפסח ויעבור עליה בבל יראה ובבל ימצא (אבל קודם שמצאה אינו עובר בבל ימצא אע"פ שהיתה טמונה בביתו כמו שנתבאר בסי' תל"ג ע"ש הטעם). ואע"פ שמיד שימצאנה יבערנה מן העולם לגמרי יש לחוש שמא ישהה מעט קודם שיתעסק בביעור ועל שהייה זו עובר בבל יראה ובל ימצא. אבל כשביטל כל חמץ שלא מצאו בבדיקה אף אם ימצא גלוסקא בפסח ולא יבערנה מיד לא יעבור עליה בבל יראה מן התורה אלא מדברי סופרים.

שוע"ר סי' תלו

א היוצא מביתו לעיר אחרת קודם הפסח ודעתו שלא לחזור לביתו עד לאחר הפסח, או שדעתו שלא יחזור לביתו לעולם, ואינו מניח בביתו אדם שיוכל לבדוק כשמגיע זמן הבדיקה, אם הוא יוצא בתוך שלשים יום לפני הפסח, כיון ששואלין ודורשין בהלכות פסח חל עליו להזהר ולקיים כל מצות חכמים, לפיכך חייב הוא לבדוק כל חדריו בלילה שלפני יציאתו לאור הנר. ואם שכח ולא בדק בלילה יבדוק ביום לאור הנר ... ועל בדיקה זו לא יברך.

כ ישראל שהיה דר בבית של נכרי ורוצה לצאת ממנו לדור בבית אחר בעיר זו או באחרת והנכרי יכנס לביתו קודם הפסח אפילו הוא יוצא בתוך ל' יום לפני הפסח שכבר חל עליו חובת הביעור אף על פי כן אין צריך לבדוק את בית הנכרי שהוא יוצא ממנה ואפילו יש שם ודאי חמץ הרבה אין צריך לבערו משם שהרי יוכל לקיים מצות ביעור באותו בית שידור בו בפסח ואפילו אם ידור בבית אחר עם אדם אחר ואותו אדם הוא הבעה"ב ויבדוק את ביתו ויבער החמץ בעצמו מכל מקום כיון שאותו בעה"ב יבדוק ויבער גם החמץ שנשתמש זה בביתו מיום בואו עד הפסח הרי אותו בעה"ב הוא שלוחו של זה לבדוק ולבער חמצו ושלוחו של אדם כמותו.

שוע"ר סי' תמ

א כתוב בתורה לא יראה לך חמץ ... שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ... אבל מי שהטמין חמצו בחצירו של חבירו שלא מדעתו שלא השאיל לו חבירו מקום בחצירו להניח שם חמצו אינו עובר עליו מן התורה כיון שאינו מונח לא בביתו ולא ברשותו של בעל החמץ. ומכל מקום מדברי סופרים חייב לבערו.

שוע"ר סי' תמב

ז אם אין ממשות החמץ כלום בתוך התערובת אלא טעמו בלבד ... אסור לקיימו בפסח ... גזירה שמא ישכח על איסור חמץ שהרי רגיל בו כל השנה וילך ויאכלנו. ואם שכח ולא ביערו בערב פסח ונזכר בתוך הפסח צריך לבערו מן העולם לגמרי אבל לא יברך על ביעור זה כיון שאין צריך לבערו רק משום חשש תקלה שמא יאכל ממנו אבל הביעור מצד עצמו אין בו מצוה לא שייך לברך על מצות ביעור. ואם עבר עליו הפסח ולא ביערו הרי הוא מותר בהנאה.

צמח צדק או"ח סי' מז

חיוב הבדיקה לא חל רק על מקומות שיהי' שלו כמ"ש לא יראה בכל גבולך, לא במה שלא יהי' בגבולו כ"א של אחרים, ואף שעכשיו עדיין הוא גבולו מ"מ כיון שלמחר לא יהי' זה גבולו הנה בתר סוף אזלינן, דהיינו מה שיהי' גבולו מעת התחלת איסור חמץ זה צריך לבדוק אור ל"ד, ומה שיצא מגבולו קודם התחלת איסור חמץ א"צ לבדוק אף שעדיין לא יצא מגבולו.